

[12] שלשה קטעים חדשים מפירוש ר' סעדיה לספר ויקרא טו

על „הכסף” באמרו „ואת כסף שברו” (שם, שם) שלא נהא סבורים שהגביע בא במקום הכסף. וזה שליווה את הפרשה באמרו „אני ה' אלהיכם” (כג כב) והבטחתו לנו, שהוא יברך אותנו בתבואתנו ובמזונותינו², כאמרו „כי ה' ברך את עמו והנותר את ההמון הזה” (דברי הימים-ב לא י). וקיצר ורמז בחג הזה לקרבן מוסף באמרו „והקרבתם אשה לה'” (כג כה)³.

אחרי זה באה מצות ראש השנה. פתח ואמר⁴... כבר פירשנו בפרשת „החדש הזה” (שמות יב ב) שראש השנה לבריאת עולם הוא תשרי⁵, אבל ניסן הוא ראש לממשלת האומה, כלומר ליציאת מצרים⁶. וציוה כאן, באחד בתשרי, מצוה כתובה במיוחד לבד מן הכללית⁷, והיא מצות תקיעה. לפי ש„זכרון” (כג כד) פעמים שמתכוונים בו לתקיעה כאמרו „והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם” (במדבר י ט). [וציוה] מצוה, שגמסרה במסורת שבעל פה במיוחד, והיא המלוכה, כלומר תשבחות לכבודו שהוא מלך העולם⁸.

ראוי שנדבר תחילה על המצוה שבכתב, ואח”כ על המצוה שבעל פה. ונאמר שהשמעת קול בשופר יש לה בלשון שני שמות: תרועה ותקיעה. ואם ידמה המדמה שקול זה הוא קול זה, וביחוד שהכתוב אומר „ותקעתם תרועה” (שם, י ו), נבאר לו [79 ב] שזה איננו זה, מפני שלעתים הוא אומר „תתקעו ולא תריעו” (שם, י ז). השמעת קול זו היא אומנות מן האומנויות ויש לה שלושה חלקים. בשני השוליים של כל אחד מהם קול משוך, כאמרו „והעברת שופר תרועה” (כה ט). ואמר אח”כ „תעבירו שופר בכל ארצכם” (שם)⁹, ושם את התרועה באמצע בין שניהם. והתרועה היא על שני אופנים: בנחת ובחופזה¹⁰. בפרק הראשון — שני הקולות יחד; בשני — קול הנחת לבדו; ובשלישי — הקול החפוז לבדו¹¹. ואסור להפך את הסדר, לפי שאמר הכתוב „ויהי קול השופר הולך וחזק מאד” (שמות יט ט). ואם נהפוך הסדר¹² יהיה „הולך ודל”.

2. מדרש הגדול ורש”י דרשו את הכתוב על השכר לעולם הבא. הגאון מסב את השכר לעולם הזה.

3. בניגוד למועדים אחרים, שפירט בהם קרבנות המוסף. וכך הוא לשון מדרש הגדול: „זה קרבן מוסף של ראש השנה”.

4. כאן בא תרגום הכתובים כג כג—כה.

5. כדעת ר' אליעזר, שבתשרי מונין לשנים (ראש השנה יב א).

6. השווה: באחד בניסן ראש השנה למלכים (משנה, ראש השנה פ”א מ”א).

7. הגאון מבחין בין שתי מצוות בראש השנה: מצות שבות הכללית, היוצאת מ„שבתון”; ומצות תקיעה המיוחדת היוצאת מ„זכרון תרועה” (השווה תורת כהנים, מחלוקת ר' אליעזר ור' עקיבא).

8. וכן הוא בסידורו ריז 21.

9. העברת „שופר” שלפני „תרועה” ושלאחריה, היא הקול המשוך, שהיא התקיעה. בתורת כהנים למדוה מן הכתוב „ויצו משה ויעבירו קול במחנה” (שמות לו ו).

10. בנחת — אלו שברים; בחופזה — היא התרועה.

11. פרק ראשון — תשר”ת; שני — תש”ת; שלישי — תר”ת.

12. דהיינו, להקדים תר”ת לתשר”ת או תש”ת.

אחר זה נאמר: **מה הטעם בתקיעת שופר ביום הזה? על כך נאמר עשרה טעמים בו.** ראשון שבהם — מחמת שהוא תחילת זמן, [ותוקעים בו] כשם שתוקעים לפני מלכים בראשית העניינים¹³ כאמרו: „בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". (תהלים צח ו).

השני — משום שהוא עת תשובה. ובגללה מכריזים, שכל החפץ לחזור בתשובה ישוב. ומהיכן למדנו, שהוא זמן תשובה? על כך נאמר, שהתורה הזהירה כל המחזיק בידו זכות על שדה וזולתה או שיש לו עבד משועבד, בעשרת הימים הללו, שבין ראש השנה לכיפור, צריך הוא להחזירה. וציוותה התורה להזהיר ולהכריז בזה בתקיעת שופר, באמרה „והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" (כה ט). ואחר זה [אמרה] „ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו" (כה י). ואחר זה תבוא החזרת גזילות וכל תשובה.

השלישי — להזכירנו מתן תורה, שהיה בקולות חזקים של שופרות, כאמרו „ויהי קול השופר הולך וחזק מאד" (שמות יט יט), למען נזכור את התורה ונקיים מצוותיה.

והרביעי — להזכירנו דברי הנביאים, שהמשילים לנו בשופר, שתוקע בו לעם הצופה-המשגיח עליהם מפני אויבם שיתנפל עליהם. ואז מי שנוהר ביצל ומי שזולל נשמד, כמו שנאמר „ושמע השומע את קול השופר ולא נזהר ותבא חרב ותקחתו דמו בראשו יהיה. את קול השופר שמע ולא נזהר דמו בו יהיה. והוא נזהר נפשו מלט" (יחזקאל לג ד-ה)¹⁴ ...

[80 א] ... בני אדם. ואש השותה ואינה אוכלת, והיא החמימות שבצמח. ואש שאינה אוכלת ואינה שותה, והיא אש גלגל הרקיע והכוכבים¹⁵.

וכן הגלגלים [נתלקים] לארבעה חלקים: אלו שתנועתם ממזרח למערב והיא

13. דומה שהכוונה לראשית מלכותם.

14. להלו השלמת הטעמים, מתוך ואבודרהם (ראה מבוא עמ' ו): והענין החמישי להזכירנו חרבון בית המקדש וקול תרועת מלחמת האויבים, כמו שנאמר: „כי קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה" (ירמיה ד יט). וכשאנו שומעים קול השופר נבקש מאת השם על בנין בית המקדש. והענין השישי להזכירנו עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים. וכן אנחנו נמסור נפשנו על קדושת שמו ויעלה זכרוננו לפניו לטובה. והענין השביעי כשנשמע תקיעת השופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא. כי כך הוא טבע השופר מרעיד ומחריד, כמו שנאמר: „אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג ו). והענין השמיני להזכיר יום הדין הגדול ולירא ממנו, שנאמר בו „קרוב יום ה' הגדול קרוב ומתה מאד, יום שופר ותרועה" (צפניה א טז). והענין התשיעי להזכירנו קבוץ גדחי ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו: „והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וכו'" (ישעיה כו יג). והענין העשירי להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה, שנאמר בה: „כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו" (שם, יח ג).

15. הוזהר (ויקרא, רעיא מהימנא, כו א) מונה חמש אשים שהיו יורדות על הקרבנות. קרוב לודאי שארבע מהן הן אלו שר' סעדיה מנה: אש אוכל ואינו שותה, אש שותה ואינו אוכל, אש אוכל ושותה, אש שאינו אוכל ואינו שותה.